

УДК 378.016:331
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2019-89-3>

ФЕНОМЕН ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ

Курок Віра Панасівна,
доктор педагогічних наук,
професор,
завідувач кафедри технологічної і професійної освіти
*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*
virakurok@gmail.com
orcid.org/0000-0003-1474-3879

Кондратенко Тетяна Володимирівна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач
*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*
tetainakondratenko@gmail.com
orcid.org/0000-0002-8177-8433

У статті розкрито сутність феномену економічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій, актуалізованого вимогами сьогодення, потребою суспільства в компетентних педагогах, здатних до ефективної педагогічної діяльності в сучасних соціально-економічних умовах. Висвітлено цілісність цього явища у безпосередньому взаємозв'язку з процесом фахової підготовки в закладах вищої педагогічної освіти, освітнім процесом закладів загальної середньої освіти, що передбачає проектно-технологічну діяльність учнів на уроках трудового навчання та технологій. Сформованість в учнів необхідного рівня компетентностей знаходиться в повній взаємозалежності від майстерності вчителя, зокрема, від рівня сформованості його власної економічної компетентності.

На основі аналізу наукових досліджень доведено, що традиційно економічну підготовку розглядали в контексті трудової підготовки учнів. В сучасних умовах розвитку соціально-економічних відносин, продуктивних сил, суспільства актуалізується трудова підготовка молодого покоління, що спрямована на формування техніко-технологічних та економічних знань, практичних умінь й навичок, необхідних для оволодіння учнями майбутньою професією, покращення їх загальної життєвої компетентності, поліпшення рівня особистого та сімейного життя.

Вивчення проблеми формування економічної компетентності різних фахівців у вітчизняних і зарубіжних джерелах дало змогу констатувати, що в педагогічній теорії накопичений певний досвід щодо її розв'язання. Водночас виявлено відсутність системності та комплексності у формуванні економічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій, однозначного тлумачення цього концепту. Враховуючи специфіку, й те, що її формування досягається змістом освіти, розтлумачено поняття «економічна компетентність майбутнього учителя трудового навчання та технологій».

Багатоаспектне висвітлення вказаної проблеми спрямоване на всебічне розкриття специфіки означеної якості майбутніх фахівців та подальше її врахування закладом вищої педагогічної освіти в процесі фахової підготовки.

Ключові слова: майбутні учителі трудового навчання та технологій, економічна компетентність, економічна підготовка в контексті трудової підготовки учнів, проектно-технологічна діяльність учнів.

THE PHENOMENON OF ECONOMIC COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF LABOR TRAINING AND TECHNOLOGY IN PEDAGOGICAL THEORY

Kurok Vira Panasivna,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head at the Department of Technological and Professional Education,
*Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv
National Pedagogical University*
virakurok@gmail.com
orcid.org/0000-0003-1474-3879

Kondratenko Tetyana Volodymyrivna,
Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer
*Oleksandr Dovzhenko
Hlukhiv National Pedagogical University*
tetainakondratenko@gmail.com
orcid.org/0000-0002-8177-8433

The study reveals the significant economic credibility of future labour training and technology teachers, that meets the demands of the up-to-date society and requires the pedagogical workers, who are able to work in a modern socio-economic conditions. The integrity of this phenomenon is highlighted in direct correlation with the process of professional training of the institutions of higher pedagogical education, educational process of the institutions of general secondary education, which envisages the project-technological activity of students in the lessons of labor training and technology. The formation of the required level of competence among students depends on the teacher's skill, in particular, on the level of formation of his own economic competence.

On the basis of the analysis of scientific researches it is proved that traditionally economic training was considered in the context of students' labour training. The labour training of the young generation aimed at the formation of technical and technological and economic knowledge, practical skills necessary for students to acquire a future profession, improving their overall vital competence and making the level of personal and family life better is actualized in modern conditions of development of socio-economic relations, productive forces of the society.

Studying the problem of formation of economic competence of different specialists in domestic and foreign sources has made it possible to ascertain that in the pedagogical theory the accumulated experience has been gained in solving it. At the same time, there was a lack of systematic and complex nature in the formation of economic competence of future teachers of labour training and technology as an unambiguous interpretation of this concept. Taking into consideration the specifics and the fact that its formation is achieved by the content of education, the concept of "economic competence of the future teacher of labour training and technology" is explained.

The multidimensional coverage of this problem is aimed at comprehensive disclosure of the specific qualities of future specialists and their further consideration by higher educational institutions in the process of professional training.

Key words: *future teachers of labor training and technology, economic competence, economic training in the context of students' labor training, design and technological activities of students.*

Вступ. Структурні та якісні зміни в економіці України спрямовані на впровадження європейських і світових цінностей. Це потребує розв'язання низки актуальних проблем, з-поміж яких чільне місце посідає реформування освіти. В умовах світової фінансової кризи формування відповідного сучасного економічного мислення, економічної компетентності членів суспільства, як фахівців, так і молодого покоління, є одним з провідних завдань педагогічної науки і практики, оскільки, з одного боку, ці знання та вміння є необхідними для оцінювання особистого

економічного становища та ефективної діяльності щодо його покращення; з іншого боку, як суспільне явище, вони можуть бути рушійною силою для подолання наслідків економічної кризи українського суспільства.

Новизна теми та актуальність наукових рішень обумовлюються запитом сучасного суспільства, вимогами до сучасного учителя трудового навчання та технологій, якості його професійної підготовки, яку повинен забезпечити заклад вищої педагогічної освіти. Відповідність освітнього процесу закладів загальної середньої освіти найважливішим потребам сучасності

та зв'язку із життям, що впливають на гармонійний розвиток особистості, її професійне становлення та набуття економічних знань, економічного мислення, забезпечується проектно-технологічною діяльністю, здійснюваною учнями на уроках трудового навчання та технологій.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблему набуття економічної компетентності студентами закладів вищої педагогічної освіти досліджувало багато науковців. Зокрема, вітчизняні науковці О. Буга, О. Падалка, І. Пронікова, М. Свіржевський, Т. Ткаліч, О. Рехтета, О. Шпак констатують необхідність удосконалення змісту і збільшення обсягу викладання економічних дисциплін, формування системних економічних знань і вмінь, спеціальної економічної підготовки вчителів.

«Специфіка педагогічних технологій професійно-економічної освіти вчителів полягає у поетапному особистісно орієнтованому формуванні їхньої компетентності в галузі економіки, готовності до педагогічної діяльності», – наголошує О. Падалка (Падалка, 2009: 9).

Т. Гуцан визначає формування компетентності майбутнього вчителя економіки як «усталений процес, спрямований на впровадження в освітній процес закладу вищої педагогічної освіти визначених педагогічних умов розвитку компонентів професійної готовності з урахуванням специфіки майбутньої педагогічної діяльності (викладання економіки в умовах профільного навчання)» (Гуцан, 2008: 36).

Багатоаспектно досліджено проблему формування економічної компетентності фахівців у роботах таких науковців: Г. Морозової, К. Овакімян, М. Плюти, Ю. Пузієнко, О. Ткачової, О. Хлопотової.

За результатами проведеного аналізу проблеми крізь історичну призму та вітчизняну освітню практику можемо констатувати, що формування економічної компетентності на всіх етапах свого становлення має тісний зв'язок з фаховою підготовкою майбутніх учителів трудового навчання та технологій.

Постановка завдання (цілей статті). Мета статті полягає у багатоаспектному висвітленні аспектів формування економічної компетентності майбутнього учителя трудового навчання та технологій в педагогічній теорії, окресленні особливостей цього процесу.

Завдання дослідження: проаналізувати різноманітні підходи науковців до змістового наповнення та процесу формування економічної компетентності майбутніх учи-

телів трудового навчання та технологій у педагогічній теорії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа» визначають у ролі однієї з ключових компетентностей підприємливість, що є «вмінням споживача раціонально себе поводити, використовуючи індивідуальні заощадження, приймати рішення у сфері зайнятості, фінансів тощо» (Нова українська школа, 2016). Підґрунтям формування підприємливості є набуті учнями економічні знання, навички, що забезпечуються викладанням в закладі загальної середньої освіти навчального предмета «Економіка».

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року спрямовує державну політику у сфері освіти на підвищення її якості й конкурентоспроможності, забезпечення особистісного розвитку людини протягом життя (Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, 2013). Зростання якісного рівня освіти як передумови сталого демократичного розвитку розглядається у взаємозв'язку із економічним зростанням країни та розв'язанням соціальних проблем суспільства. З-поміж основних завдань окреслені: оновлення змісту освіти на основі компетентнісного підходу та особистісної орієнтації, посилення економічної підготовки учнів та студентів (Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, 2013).

За цих умов актуалізується трудова підготовка молодого покоління, спрямована на формування техніко-технологічних та економічних знань, практичних умінь й навичок, необхідних для залучення учнів до продуктивної праці та оволодіння ними майбутньою професією; розширення політехнічного світогляду й розвиток творчих здібностей учнівської молоді на основі взаємозв'язку трудового навчання з іншими навчальними предметами.

Традиційно економічну підготовку розглядали в контексті трудової підготовки учнів. Зокрема, науковий пошук Ю. Василюєва, В. Розова, Д. Тхоржевського, О. Шпака поєднаний з трудовим, трудовим допрофесійним (професійним) навчанням. Вітчизняні науковці розробили теоретичну модель системи економічної підготовки учнів базової середньої освіти та повної загальної середньої освіти в процесі трудового навчання, що передбачала введення до програм із трудового профільного, допрофесійного та професійного навчання старшокласників розділів з основ економіки та організації виробництва.

В. Кулішов убачає, що «поєднання змісту трудового та економічного виховання учнівської молоді спрямоване на формування її готовності до життя та праці з метою забезпечення добробуту суспільства і високих темпів соціального, науково-технічного розвитку» (Кулішов, 2013: 214). Підтримуючи думку науковців, ми вважаємо, що оволодіння учнями закладів загальної середньої освіти економічними знаннями передбачає врахування в освітньому процесі міжпредметних зв'язків.

Концепцію розвитку економічної освіти в Україні закріплено те, що «загальна середня освіта дає змогу учням мати базові економічні знання, опанувати елементи економіки, щоб застосовувати їх у життєвих ситуаціях. Загальна середня економічна освіта є базою для її подальшого поглиблення» (Концепція розвитку економічної освіти в Україні, 2003).

Мету безперервної економічної освіти окреслено в Концепції розвитку економічної освіти в Україні: «Здобута економічна освіта в закладах вищої педагогічної освіти, що готують майбутніх учителів, має бути високого загального рівня культури і знань, щоб забезпечити формування в учнів наукового економічного мислення, спрямованого на виявлення об'єктивної істини – пізнання економіки всебічно, цілісно, зважаючи на соціальні орієнтири, в протизвагу егоїстичній ринковій психології, яку хибно сприймають як економічне мислення» (Концепція розвитку економічної освіти в Україні, 2003). Важливим елементом професійної підготовки є економічна компетентність педагогічних кадрів (Насирова, 2007: 18).

О. Падалка наголошує: «Фахова економічна освіта майбутніх учителів у закладах вищої педагогічної освіти зараз має ґрунтуватися на особистісно-розвивальній моделі, системно-структурному і компетентнісному підходах в організації освітнього процесу» (Падалка, 2009: 9).

Отже, реалізація в умовах сьогодення актуалізованого питання формування економічної компетентності майбутнього вчителя трудового навчання та технологій забезпечується компетентнісним підходом.

За визначенням О. Шпака, В. Тереса та Н. Примаченко, «економічна компетентність є інтегральною складовою інших компетентностей та виконує функцію невід'ємної компоненти» (Шпак, Терес, Примаченко, 2013: 12).

О. Хлопотова визначає економічну компетентність учителя технологій і підприємництва як «інтегральну професійно-особистісну якість, породжену змістовнотворчою діяльністю студента в якості суб'єкта набуття

власного досвіду економічної діяльності в процесі фахової підготовки, що характеризується наявністю інтегрованих професійних знань та вмій, професійної морально-ціннісної мотивації, яка дозволяє говорити про можливість ефективно здійснювати професійну діяльність в якості вчителя технологій і підприємництва» (Хлопотова, 2005: 20).

Науковці Республіки Узбекистан З. Баходірова та М. Есанбаєва визначають економічну компетентність як інтегративну якість особистості, сформованість якої забезпечує успішну професійну діяльність студентів у подальшому (Bakhodirova Z. B. kizi, Esanbaeva M. M., 2015: 375).

Німецькі науковці Е. Вуттке і К. Зігфрід із Франкфуртського університету Гете в питаннях бізнес-освіти і застосування емпіричних науково-педагогічних досліджень, досліджуючи проблему формування економічної компетентності у взаємозв'язку «учні-вчителі» та «студенти-викладачі», наголошують, що економічна компетентність є базовою та центральною компетентністю, необхідною для розвитку особистості й суспільства (Siegfried, C. & Wuttke, E., 2016: 65).

Отже, враховуючи, що компетентність є системним поняттям, а її формування досягається змістом освіти, визначаємо, що економічна компетентність майбутнього учителя трудового навчання та технологій – це динамічна комбінація економічних знань, умінь, практичних навичок, власного досвіду економічної діяльності, професійно важливих якостей та ціннісного ставлення особистості до набуття економічних знань, що визначає її здатність успішно здійснювати в сучасних соціально-економічних умовах педагогічну діяльність, спрямовану на забезпечення економічної освіченості учнів. Сформованість економічної компетентності вчителя трудового навчання та технологій є поняттям динамічним, багатограним й багатоаспектним, зміст якого корелюється із соціально-економічним, техніко-технологічним розвитком.

2. Методологія та методи

Методологічну основу формування означеної компетентності майбутніх фахівців становлять методологічні підходи: компетентнісний, системний, особистісно орієнтований, діяльнісний, аксіологічний. У процесі дослідження застосовувалися методи аналізу, узагальнення джерельної бази для з'ясування стану розробленості проблеми, порівняння з метою уточнення поняттєво-категоріального апарату дослідження, досягнення поставленої мети й розв'язання визначеного завдання.

3. Результати та дискусії

Висновки з проведеного дослідження. Аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених дав можливість визнати економічну компетентність однією з важливих складових професійного становлення особистості майбутнього учителя трудового навчання та технологій. Проведений аналіз нормативно-правових актів, наукових праць у контексті висвітлення аспектів означеної проблеми дав змогу визначити, що економічна компетентність майбутніх учителів трудового навчання та технологій у процесі фахової підготовки ґрунтується не тільки на історичному досвіді, а й обумовлюється попитом сучасності, суспільства на реалізацію його в освітній системі.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень є забезпечення наступності у формуванні економічної компетентності молоді в системі «заклад загальної середньої освіти – заклад вищої освіти», удосконалення процесу формування економічної компетентності майбутніх учителів технологій на основі комплексного застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гуцан Т. Г. Формування професійних компетенцій майбутнього вчителя економіки для діяльності в умовах профільного навчання. Методологія сучасних наукових досліджень: матеріали V наук.-практ. конф. молодих учених (м. Харків, 12 лист. 2008 р.). Харків, 2008. С. 36.
2. Концепція розвитку економічної освіти в Україні: ріш. колегії М-ва освіти і науки України від 04.12.2003 р. (протокол № 12/7-4).
3. Кулішов В. С. Економічна підготовка старшокласників у процесі профільної технологічної освіти. Педагогіка вищої та середньої школи. 2013. № 37. С. 210–214.
4. Насырова Э. Ф. Формирование профессиональной компетентности учителя технологии и предпринимательства в процессе обучения дисциплинам предметной подготовки : автореф. дисс. ... канд. пед. наук. Москва, 2007. 20 с.
5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: затв. Указом Президента України від 25.06.2013 р. Урядовий кур'єр. 2013. 04 липня (№ 117).
6. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 03.04.2018).
7. Падалка О. С. Професійно-економічна підготовка майбутніх учителів у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2009. 47 с.
8. Хлопотова Е. В. Формирование экономической компетентности будущего учителя технологии и предпринимательства (специальность «030600.00 – Технология и предпринимательство») : автореф. дисс. ... канд. пед. наук. Екатеринбург, 2005. 22 с.

9. Шпак О., Терес В., Примаченко Н. Особливості економічної компетенції учнів. Молодь і ринок. 2013. № 1. С. 7–12.

10. Bakhodirova Z. B. kizi, Esanbaeva M. M. Pedagogical conditions for development of the fundamentals of the economic competence of students of vocational training colleges. Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития. 2015. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/pedagogical-conditions-for-development-of-the-fundamentals-of-the-economic-competence-of-students-of-vocational-training-colleges> (дата звернення: 15.04.2017).

11. Siegfried, C. & Wuttke, E. How can Prospective Teachers Improve their Economic Competence? Zeitschrift für ökonomische Bildung. 2016. 4. S. 65–86. URL: http://www.zfoeb.de/2016_4/2016_4_siegfried_wuttke_economic_competence.pdf (дата звернення: 15.04.2017).

REFERENCES:

1. Hutsan, T.H. (2008). *Formuvannia profesiinykh kompetentsii maibutnoho vchytelia ekonomiky dlia diialnosti v umovakh profilnoho navchannia [The formation of the professional this competencies for future teacher of the economics for activity in the conditions of profile education]*. Kharkov: The methodology of modern the scientific researches: V Scientific and Practical Conference of Young Scientists [in Ukrainian].
2. *Kontsepsiia rozvytku ekonomichnoi osvity v Ukraini [The Concept of Economic Education development in Ukraine]*. Kyiv: The board of the decision the Ministry of Education and Science of Ukraine of December 04, 2003 (protocol № 12 / 7-4) [in Ukrainian].
3. Kulishov, V.S. (2013). *Ekonomichna pidhotovka starshoklasnykiv u protsesi profilnoi tekhnologichnoi osvity [The economic preparation of high school students in the process of profile the technological education]*. Pedagogy in Middle and High School. 37. 210–214 [in Ukrainian].
4. Nasy'rova, E'.F. (2007). *Formirovanie professional'noj kompetentnosti uchitelya tehnologii i predprinimatel'stva v processe obucheniya disciplinam predmetnoj podgotovki (Dys. ... kand. ped. nauk) [Formation of professional competence of the teacher of technology and entrepreneurship in the course of training the disciplines of the subject preparation]*. Moscow [in Russian].
5. *Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku [National Strategy for the Development of Education in Ukraine for the period till 2021]*. Kyiv: Presidential Decree dated June 25, 2013 [in Ukrainian].
6. *Nova ukrainska shkola [The New Ukrainian School]* Kyiv: The board of the decision the Ministry of Education and Science of Ukraine of October 27, 2016 Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> [in Ukrainian].
7. Padalka, O.S. (2009). *Profesiino-ekonomichna pidhotovka maibutnikh uchyteliv u vyshchikh navchalnykh zakladakh (Avtoref. dis. ... dokt. ped. nauk) [The professional and economic training of future teachers in higher education institutions]*. Kyiv [in Ukrainian].
8. Hlopotova, E.V. (2005). *Formirovanie ekonomicheskoy kompetentnosti buduschego uchitelya tehnologii i predprinimatel'stva (spetsialnost «030600.00 – Tehnologiya i predprinimatel'stvo») (Avtoref. dis. ... kand. ped. nauk) [Formation of the economic competence of the*

future technology teacher and entrepreneurship]. Ekaterinburg: Urals State Ped. University [in Russian].

9. Shpak, O., Teres, V., Prymachenko, N. (2013). *Osoblyvosti ekonomichnoi kompetentsii uchniv [The peculiarities of economic a capacity of the pupils]*. Drogobych: Molod i rynek. 1. 7–12 [in Ukrainian].

10. Bakhodirova, Z. B. kizi, Esanbaeva, M. M. (2015). *Pedagogical conditions for development of the fundamentals of the economic competence of students of vocational training colleges*. Retrieved from: [https://cyberleninka.ru/](https://cyberleninka.ru/article/n/pedagogical-conditions-for-development-of-the-fundamentals-of-the-economic-competence-of-students-of-vocational-training-colleges)

[article/n/pedagogical-conditions-for-development-of-the-fundamentals-of-the-economic-competence-of-students-of-vocational-training-colleges](https://cyberleninka.ru/article/n/pedagogical-conditions-for-development-of-the-fundamentals-of-the-economic-competence-of-students-of-vocational-training-colleges).

11. Siegfried, C. & Wuttke, E. (2016). *How can Prospective Teachers Improve their Economic Competence?* *Zeitschrift für ökonomische Bildung*. 4. 65–86. Retrieved from: http://www.zfoeb.de/2016_4/2016_4_siegfried_wuttke_economic_competence.pdf.

Стаття надійшла до редакції 21.10.2019.

The article was received 21 October 2019.